

בענין שליח עושה שליח

דאם הדיין הוא לפני מעשה הקידושין והגירושין, אזי סגי בהודאת השליח והמשלח ולא בעינן ב' עדים כמש"כ הרמב"ם בפרק ג' מהלכות אישות (הל"טו). אבל בפרק ט' מהלכות גירושין (הל"ב) מדוייק בדברי הרמב"ם שהדיין על מינוי השליחות הוא לאחר מעשה הגירושין, ולכן בעינן ב' עדים.

השליחות בשעת המינוי דבר שבערוה, מ"מ מכיון דאיירי לאחר המעשה אזי גם מינוי השליחות נחשבת לדבר שבערוה דכאן א"א לומר דהוחזקה חלות השליחות לפני מעשה הגירושין בלי עדים.

ו

פסקי הרמב"ם באומר אמרו

לכאורה פסקי הרמב"ם בדין אומר אמרו סותרים זה את זה. שהרי בפרק ד מהלכות זכייה ומתנה (הל"י) כתב וז"ל המתנה כגט שאין אדם יכול למסור דברים לשליח, כיצד אמר לשלשה אמרו לפלוני ופלוני שיכתבו ויחתמו בשטר מתנה ויתנוה לפלוני אין זה כלום, ואם אמרו לאותן העדים וכתבו ונתנו למקבל לא קנה, וכן אם אמר לשנים כתבו וחתמו בשטר מתנה ותנוהו לפלוני אינן יכולין לומר לסופר לכתוב אלא הן עצמן כותבין כמו בגט עכ"ל. ובפשטות פסק שאומר אמרו לעדי שטר מתנה שיחתמו אינו כלום מדאורייתא. ואילו בהלכות גירושין (פ"ב הל"ו) כתב ז"ל אמר לשנים או לשלשה אמרו לסופר ויכתוב גט לאשתי ואמרו לעדים ויחתמו ואמרו לסופר וכתב ולעדים וחתמו או שאמר לשנים אמרו לסופר ויכתוב גט לאשתי ואתם חתמו הרי זה גט פסול, ומתיישבין בדבר זה הרבה מפני שהוא קרוב להיות גט בטל עכ"ל. הרי בגירושין מסופק הרמב"ם האם אומר אמרו פסול מן התורה או רק מדרבנן.

ונראה לבאר שהרמב"ם חילק בין אומר אמרו בשטר מתנה לבין אומר אמרו בגט. דהרי י"ל דבשטר מתנה חל דין של דעת המתחייב כדי לתת תוקף לחתימת העדים, וההלכה קובעת דהעדים חייבים לשמוע את ציווי דעת המתחייב מפי הבעל עצמו כדי שיחתמו, כי אין ציווי הבעל נתפס בשליחות. ומשו"ה אומר אמרו לעדים לחתום פסול מדאורייתא. ואילו בגט חלין שני דינים: א) דין דעת המתחייב וציווי

והביאור בחילוק הזה הוא ע"פ מה שפסק הרמב"ם דיוחזק האיסור ע"פ עד אחד. דכתב הרמב"ם (פרק טז מהלכות סנהדרין הל"ו) וז"ל אינו צריך שני עדים למלקות אלא בשעת מעשה אבל האיסור עצמו בעד אחד יוחזק, כיצד אמר עד אחד חלב כליות הוא זה, כלאי הכרם הם פירות אלו, גרושה או זונה אשה זו, ואכל או בעל בעדים אחר שהתרה בו, הרי זה לוקה אף על פי שעיקר האיסור בעד אחד, במה דברים אמורים שלא הכחיש העד בעת שקבע האיסור, אבל אם אמר אינו חלב זה, וזו אינה גרושה, ואכל או בעל אחר שהכחיש, אינו לוקה עד שיקבעו האיסור שני עדים עכ"ל. מבואר, שאע"פ דגירושין הוי דבר שבערוה דבעי ב' עדים, מ"מ קודם המעשה סמכינן על עד א' להחזיק אשה כגרושה. אבל אם כהן בא על אשה ואח"כ העיד עד אחד שהיא גרושה, אזי בודאי לא ענשינן ליה כיון דעד אחד אינו נאמן בדבר שבערוה. (20)

ולפי זה יש לבאר דלפי הרמב"ם מינוי שליח להולכה בגירושין עצמה לא הוי דבר שבערוה וסגי בהודאת המשלח והשליח. ואע"פ דיש לחלות השליחות נ"מ בנוגע לדבר שבערוה, דהרי השליח עושה את מעשה הגירושין, מ"מ אם עומדים לפני הגירושין אזי יתכן דיוחזק הדבר ע"פ ההודאה ולא בעינן ב' עדים לבירור השליחות. מאידך אם כבר ניתן הגט לאשה והדיין עכשיו על השליחות יכריע האם המעשה היה מעשה גירושין בהכשר או לא, אזי בעינן ב' עדים לבירור גם בשליחות. דאע"פ דאין עצם

מילתא) דרכינו זצ"ל האריך בביאור הכלל הזה דהרמב"ם.

(20) ועיין ברשימות שיעורים ליבמות (לט: ד"ה גילוי

בענין שליח עושה שליח

דבודאי צריך חלות שליחות, לבין "אמר לאחר לכתוב לו", ויתכן דיש להסיק מזה דהרמב"ם סבור דהסופר צריך להיות שליח הבעל. אמנם מצד שני הרמב"ם לא הזכיר את הצורך לשליחות בכתיבת הגט בהדיא, ואולי הוא נקט כמו התוס' בגיטין (כב:) דוכתב קאי על הסופר. ולפי הצד השני חזרה הקושיא על הרמב"ם לדוכתא, מאי שנא אומר אמרו בשטר מתנה מאומר אמרו בגט.

ונראה לבאר דאפי' אם ננקוט דלפי הרמב"ם אין צורך לשליחות בכתיבת הגט, מ"מ הבעל הוא זה דמחיל חלות הלשמה שבגט ולכן כתיבת הסופר וחתימת העדים מתייחסים אל הבעל. דהרי פסק הרמב"ם (פרק ו מהלכות גירושין הלכ"א) שגם אחר שסופר כתב הגט וחתמו עדים, הבעל יכול לבטלו לעולם וז"ל אם היה הגט ביד הבעל ובטלו כגון שאמר גט זה בטל הוא אינו מגרש בו לעולם והרי הוא כחרש הנשבר ואם גירש בו אינה מגורשת, וכן אם פירש בעת שבטלו והוא ביד השליח ואמר גט ששלחתי הרי הוא בטל מלהיות גט אינו מגרש בו לעולם עכ"ל. אליבא דהרמב"ם הבעל הוא הבעלים של הלשמה והחפצא דהגט עד שעת הנתינה שלא כתוס' הסוברים דהסופר כותב את הגט בתורת עצמו ומחיל בעצמו חלות הלשמה שבגט. כלומר, דלפי הרמב"ם כשהסופר כותב גט בעד הבעל שצווהו לכתוב הגט, אזי כתיבת הסופר מתייחסת לבעל גם בלי מינוי שליחות עפ"י גזיה"כ דוכתב, דהיינו דהבעל צריך להחיל חלות הלשמה בגט. וה"ה לחתימת העדים דמתייחסת לבעל מדין וכתב, דהיינו מכיון דהבעל צריך להחיל חלות לשמה בגט, כל חתימת העדים מתייחסת אליו מדין וכתב.

ועפ"ז יש לחזור לביאור הנ"ל בדין אומר אמרו בגט. דכבר ייסדנו דדעת המתחייב אינו נתפס בשליחות ולכן אומר אמרו אינו מועיל כלל בשטר מתנה. אמנם בגט י"ל דמכיון דכתיבת הסופר וחתימות העדים מתייחסין לבעל מדין לשמה וחלות יצירת הגט מדין וכתב, אולי יתכן דחל נמי צווי הבעל להם לענין חלות דעת המתחייב, ואומר אמרו כשר בגט

עבור חתימת העדים, (ב) דין לשמה שהסופר והעדים הם שלוחי הבעל להחיל חלות הלשמה שבגט (עיין תוס' בגיטין ט: ד"ה אע"פ), וכדכתיב "וכתב לה" ודרשינן לשמה. ונראה דמדין "וכתב" לומדים דכל דברי הגט וחתימת העדים הוו חלק מגופו של ספירת הדברים שבגט שחייבת להיות חלות "וכתב" של הבעל, ובכך הסופר והעדים שכותבים לשמה צ"ל שהם שלוחיו לכתוב את ספירת הדברים שבגט לשמה, ויוצא אפוא שכל כתיבת דברי הגט לשמה נתפסת בחלות שליחות. אך כבר ביארנו דליכא חלות שליחות על חתימת העדים לגבי דין הציווי של הדעת המתחייב. ברם י"ל דמאחר דהשליחות לחתימת הגט לשמה חלה מדאורייתא בנוגע לעדים, אזי י"ל דממילא גם חלה שליחות עבור ציווי הבעל בתורת דעת המתחייב, דאין לחלק חלות דין השליחות לחצאין. דמאחר דשליחות חלה עבור העדים ליצור חתימה לשמה גם חלה השליחות עבור חלות דעת המתחייב ומשו"ה הרמב"ם מסופק שמא אומר אמרו לעדים לחתום בגט כשר מדאורייתא ואילו במתנה פשיטא לו דפסול מדאורייתא.

אמנם כל זה מובן אם נניח דהרמב"ם סובר דכתיבת וחתימת הגט לשמה זקוקות לשליחות. אך יש ראשונים דסבורים דכתיבת הגט לשמה לא צריך שליחות. דעיין בתוס' בגיטין (כב: ד"ה והא) שכתבו וז"ל דלא בעינן שליחות בכתיבה דוכתב לאו אבעל קאי אלא אסופר והא דאמרין לקמן (דף עא:) צריך שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו לאו משום שליחות אלא משום דכשלא צוה הבעל לא חשיב לשמה אלא חשיב סתמא ופסול דאשה לאו לגירושין קיימא עכ"ל. ויש לעיין בשיטת הרמב"ם בענין הצורך לשליחות הבעל בכתיבת הגט. דהרי כתב הרמב"ם (פרק ב מהלכות גירושין הל"א) וז"ל זה שני בתורה וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה, אחד הכותב בידו או שאמר לאחר לכתוב לו ואחד הנותן בידו או שאמר לאחר ליתן לה, לא נאמר וכתב אלא להודיע שאין מתגרשת אלא בכתב, ונתן שלא תקח מעצמה עכ"ל. הרי רהיטת לשון הרמב"ם משמע שהוא השווה בין "אמר לאחר ליתן לה"

דף מא. גמ'. מה לגירושין שכן ישנן בעל כרחא.

לכאורה צ"ב בדברי הגמ' דהרי היאך בע"כ נוגע למינוי שליח. ונראה לכאור עפ"י מ שהבאנו פעמים רבות (עיין בשיעורים לעיל דף מא. ד"ה דתניא ושלח מלמד שהוא עושה שליח, ובשיעורים לקמן דף סא. בענין משפטי התנאים, אות ד) בשם הגר"ח זצ"ל דרק מי שיש לו חלות דין בעלים יש לו הכח למנות שליח. ובכך ביאר הגר"ח זצ"ל דברי התוס' בכתובות (עד. ד"ה תנאי) דהגמ' תלה דין דאין להתנות תנאי בחליצה בזה שאין למנות שליח לחליצה. וביארו התוס' וז"ל דהואיל והמעשה כל כך בידו שיכול לקיימו ע"י שליח סברא הוא שיהא כמו כן בידו לשוויי ביה תנאה, אבל חליצה שאין בידו לקיימה ע"י שליח לא הוי בידו נמי למירמי ביה תנאה וכו' עכ"ל. התוס' קבעו שרק לבעלים על החלות יש הבעלות התנות תנאי בחלות שלו או למנות שליח כדי להחיל את החלות עבורו. ומבואר דכדי למנות שליח או להחיל תנאי צ"ל חלות שם בעלים.

ועפ"י הנ"ל יש לבאר את הגמרא בתרי אנפי:

(א) י"ל דמכיון שהבעל מגרש את אשתו בע"כ אזי הריהו יותר בעלים על מעשה הגירושין מהאישה והאשה בקידושין דצריכים שניהם להסכים.

(ב) א"נ י"ל דהגמרא ר"ל איפכא, הרי גם האשה ממנה שליח לגירושין והיא מתגרשת בע"כ למרות שאינה בעלים כלל על הגירושין. וזהו נגד יסוד דין שליחות דעלמא שרק הבעלים הם הממנים שליח. ולכאורה צ"ל משום כך שדין שליחות בגירושין הוא חלות דין מיוחד ששונה משאר חלות דיני שליחויות שבתורה, ולכן א"א ללמוד מגירושין לשאר דיני שליחות שבתורה התלויות בדין בעלים.

וע"פ יסוד הגר"ח זצ"ל נראה להעלות עוד ביאור בדין אין שליח לדבר עבירה, והוא דאין אדם

מדאוריתא שלא כשאר שטרות. ולכן הרמב"ם מסופק באומר אמרו בגט, אע"פ דאומר אמרו בודאי אינו מהני בשטר מתנה.

והנה לכאורה צ"ע דאם לרמב"ם כתיבת הגט לא בעיא שליחות למה יש כל הדיון אם שליח עושה שליח או אם אומר אמרו כשר הרי כתיבת הגט לא בעיא שליחות כלל. ונראה דמכיון דכתיבת הגט והלשמה מתייחסים לבעל, סד"א שיכול הסופר הראשון לצוות לשני לכתוב הגט לשמה בעד הבעל אפי' בלי חלות דין שליחות אלא משום שמתייחסת הכתיבה לבעל ולכן דנו בדין מילי ממסרי לשליח או לא. והביטוי "שליח עושה שליח" בכתיבת הגט לאו דוקא, דהרי ליכא כאן חלות דין שליחות ממש אלא רק יחוס דמעשה דעשיית הגט לשמה לבעל.

והנה מצינו גם במקומות אחרים דמעשה דאדם אחד מתייחס לאדם שני אפי' בלי חלות שליחות, וכגון במעילה שחל דין שליח לדבר עבירה במעילה אפי' ע"י חרש שוטה וקטן דמעשה המעילה שלהם מצטרף למשלח בלי חלות דין שליחות ממש שהרי חשו"ק לאו בני שליחות נינהו (עיין במס' מעילה כא.). והנתיבות נקט (ח"מ סימן קפב סק"א) דה"ה בשליחות יד בפקדון ובטביחה ומכירה בגניבה שהמשלח חייב גם אם השליח הוא חשו"ק כי אין בעבירות האלו חלות דין שליחות, אלא רק חלות דין צירוף והתייחסות העבירה דעלמא למשלח, וזה שייך גם בחשו"ק. (21) ועיין בגיטין (כב:) שהכל כשרין לכתוב את הגט אפי' חשו"ק. ומזה מביאים הראשונים ראייה דלא בעינן שליחות לכתוב הגט (עיי"ש בתוס' ד"ה והא). ברם אליבא דאותם הראשונים שצריכים שליחות י"ל דהגמרא מוקי לה והוא שיש גדול עומד על גביו, כלומר דהקטן כותב ועושה מעשה קוף בעלמא והגדול העומד על גביו הוא שלוחו של הבעל המטיל את חלות הלשמה בגט.

ע"כ עינן שליח עושה שליח

בכהת"כ או לא.

(21) וע"ע בזה לקמן (מב: ד"ה והדתניא) דרכינו זצ"ל הציע ב' פירושים האם שליחות במעילה דומה לשליחות